

ORD

En film af Jens Loftager

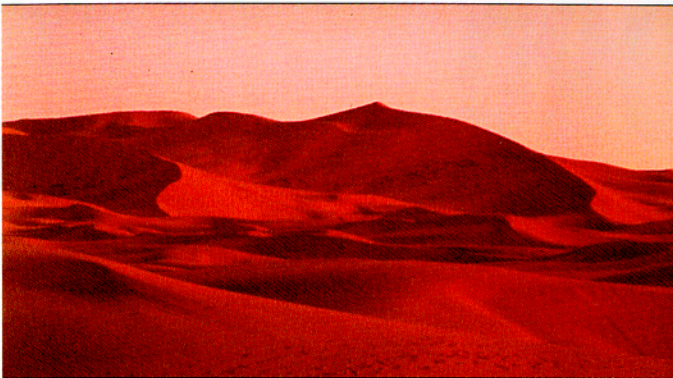
PAUL AUSTER
JOSEPH BRODSKY
INGER CHRISTENSEN
VÁCLAV HAVEL
TAHAR BEN JELLOUN
KEMAL KURSPAHC
JULIO LLAMAZARES
MARIO VARGAS LLOSA
AZIZ NESIN
SALMAN RUSHDIE
VILLY SØRENSEN
GÜNTER WALLRAFF

ORD

INDHOLD

Inge Dalsgaard:	Forord	3
Per Højholt:	Ord	5
Jørn Lund:	Ord om film om ord	7
Steen S. Nørgaard:	Samtalens nødvendighed	9
Jens Loftager:	Vejen til Havel	10
Filmens udsagn		12
Bibliografier		30
Filmens credits		32

Jens Loftager (red.)

ORD

© Forfatterne og forlaget

Kopiering fra denne bog er kun tilladt
i overensstemmelse med overenskomst
mellem Undervisningsministeriet og Copy-dan.

Grafisk tilrettelæggelse: Claus Bohm

Produktion: Aalborg Stiftsbogtrykkeri A/S

ISBN 87 7704 352 9

Printed in Denmark 1994

Udgivet af Dansklærerforeningen i samarbejde med
Statens Filmcentral

Udgivelsen knytter sig til Jens Loftagers film ORD
Ole John Film / SFC 1994

FORORD

Vil du love mig aldrig at ...

Udsagnet er en sproghandling. Uanset om jeg svarer ja eller nej, får det konsekvenser. Og hvis jeg svarer ja, men bryder mit løfte, får det uhyrlige konsekvenser.

Ord og sprog er handling, og det er derfor nødvendigt at være påpasselig i sin omgang med dem; selv med så små ord som ja og nej.

Jens Loftagers film handler om de store ord.

Fordi ord får konsekvenser, forbyder man dem nogle steder.

Fordi ord får konsekvenser, får man lov til at leve andre steder.

Det handler Jens Loftagers film om. Det er en film om ord i anvendelse, om ord der binder og løser; den viser os nødvendigheden af at klare tanken, at skærpe vores sproglige opmærksomhed og at være bevidst om konsekvenserne af vores tale.

Derfor sagde Dansklærerforeningen ja til at udgive dette hefte.

Inge Dalsgaard

ORD

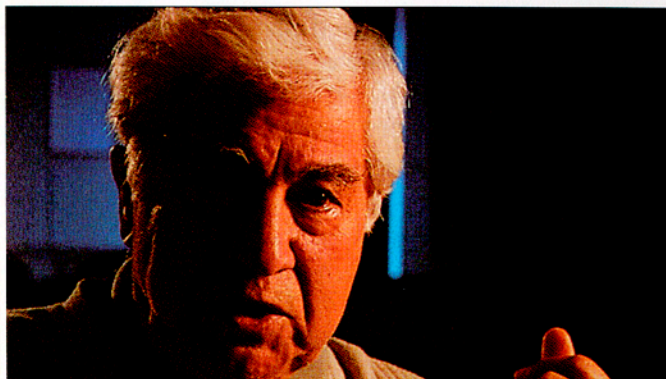
Af Per Højholt

Som lyriker drømte jeg i mange år om at finde det ord, som holder verden sammen, det ord, hvis udtale for mange år siden bragte verden på benene og skabte den i al dens selvmodsigende forskellighed. Efter års forgæves stræben nåede jeg frem til et resultat. Ikke at jeg fandt ordet, hvis det var sket, skulle verden nok have erfaret det, men jeg nåede til den erkendelse, at det pågældende ord kun kunne udtales én gang. Hvis man sagde det igen, ville præcis det modsatte finde sted, nødvendigvis. Verden kunne ikke blive til to gange, det ville være en utidig fordobling, som kun ligger inden for drømmes rækkevidde. Den eneste mulighed, hvis det ufattelige virkeligt skulle ske, var at det ville koste den skabte verden dens eksistens, den ville gå under, naturligvis, netop fordi den var skabt i én og samme udånding, netop af den grund ville den også gå til på den måde.

Så for ikke at volde kloden ubodelig skade indstillede jeg min søgen. Jeg skal også gerne indrømme at selve den tanke, at så meget kunne gøres afhængigt af en bestemt brug af det menneskelige åndedræt, forekom mig lige så blasfemisk som den, at verden var skabt med ét slag, så at sige. Et ord er et ord og en mand er en mand, og ingen af dem, hverken ord eller mand, kan nogen sinde indeholde verden.

At ord imidlertid har med verdens tilblivelse og eksistens at gøre, forekommer det mig stadigvæk umuligt at betvivle, jvnf. Babelstårnet, for nu bare at tage ét eksempel. Men årene belærte mig sendrægtigt om, at vel kunne det da tænkes, at verden var opstået med et bestemt ords udtale, men at denne skabelse skulle kunne holdes vedlige alene ved denne ene begivenhed, forekom mig at stride imod al senere menneskelig erkendelse. Jeg opdagede med andre ord, at jeg måtte reformulere mit spørgsmål til den skabte verden. Rent ud sagt: Jeg havde i mit menneskelige overmod taget fejl af, hvad der var min bestemmelse.

Ved nu at udforske så meget af verden, som det blev mig beskåret, og ved efter fattig evne at sætte mig i alt levendes sted, nåede jeg vantro frem til den erkendelse, at det som opretholdt verden, det som holdt den i gang, ikke var et ord, et enkelt ord, det var mange ord, flere end oprindeligt udtalt: Det var samtale. Verden bestod ikke af lutter enkeltdele, der hver for sig kunne hellige sig deres formål, den bestod af forhold, relationer mellem delene. Verden ville til enhver tid ligesom et automobil være henvist til at stå i et eller andet gear. Man kunne meget vel unde dele af den en pause, måske, et frigear: Der var ingen vej tilbage fra sproget. Mellem alt levende ville der kunne eksistere samtaler, så længe blot én instans, mennesker, rådede over et sprog, der kunne formulere drømme, erkendelser og fejltagelser.

Aziz Nesin

ORD OM FILM OM ORD

Af Jørn Lund

Forspillet er næsten altid verbalt, når det drejer sig om krig og konflikter. Efterspillet er som regel også verbalt, hvad enten det er sejrherren, der bekræfter sin ret til at bestemme over ordene og sætte dagsordenen, eller det er de nye bestræbelser på at sikre fred og sameksistens, der skal finde deres form.

Undervejs betjener parterne sig både af krudt og af ord. Begge kæmper de for retten og mod uretten, og ordene står til rådighed som en ammunition, der aldrig slipper op. Menneskerettigheder krænktes i demokratiets navn, og krige kan være hellige. Jens Loftager holder sig i sin film fra de private ordkrige. Det er en kvalitet ved filmen, at den tillader sig hele vejen igennem at samle sig om de store perspektiver. Den gør sig ikke umage for at underholde, den vil ikke være morsom, den viser os den tillid at tage os alvorligt, at tale til os som parter i sagen. Den appellerer til den refleksion, der henter klangbund i følelseslivet uden at holde sig dér. Det almene og det aktuelle forener sig, det litterære ses i sammenhæng med politik og religion; digtningen kan udtrykke ordenes mulighed for at fastholde en frihed i tanken og en styrke i oplevelsen, som ikke lader sig betvinge.

Litteratur er et liv i sproget og bliver til et liv i den, der læser. God litteratur gør mere, end den vil, tendenslitteratur vil mere, end den gør. Filmen taler med forfattere, der ved mere, end de siger, men får sagt mere, end de tror. Derfor er man stille efter filmen.

Forlader vi filmens univers og nærmer os det private, ser vi kampe om ordene hver dag omkring os. "Du blev hidsig" siger den ene, "nej, jeg var bare lidt ivrig", siger den anden; "du virker sur", siger A, men B indrømmer kun, at han "ganske rigtigt er lidt trist til mode"; "du er aggressiv for tiden", siger A, "jeg kan måske af og til være lidt stresset", siger B. Andre er nærige og påholdende – eller hvis det skal siges meget pænt – sparsommelige. Men vi er selv "økonomiske".

For nylig kæmpede regeringen for ordet „arbejdsmarkedsbidrag“, mens dele af oppositionen foretrak ordet "bruttoskat". "Arbejdsmarkedsbidrag" lyder sympatisk. Arbejdsmarkedet er vi vant til at betragte som noget, der skal følges af alle gode ønsker. Hvem vil ikke gerne give et bidrag til det? Men skatter har længe før Robin Hood og Mogens Lykketoft været opfattet som noget byrdefuldt. Man giver et bidrag, men betaler sin skat med større eller mindre glæde, når det nu ikke kan være anderledes.

Hvad den ene part kalder konkurrencebetingede omkostningstilpasninger og rationaliseringer, kalder den anden part nedskæringer og fyringer. Hvad den ene part

kalder oplysning og information, kalder den anden part reklame eller propaganda. Og man skal ikke undre sig over, at de samme politiske handlinger af den ene part kaldes "uansvarlige" og af den anden part "nødvendige".

Det er ikke kun de andre, der slås om ordene. Jens Loftagers film løfter os op over alt dette umiddelbart genkendelige, samtidig med at ingen film kan være mere nutidig – på sin egen eviggyldige måde.

Václav Havel

SAMTALENS NØDVENDIGHED

Af Steen S. Nørgaard

Hvad er ned og hvad er op? Hvad er højre og hvad er venstre? Spørgsmålene trænger sig på i en tid, hvor orienteringspunkterne er i opbrud og opløsning. Overskriften for 90ernes Europa er: Nye orienteringspunkter.

Siden Berlin-murens fald den 9. november 1989 har vi været vidner til en hurtig historie. Når historien så at sige skifter gear, kommer forandringerne hurtigere og voldsommere end fornuft og følelser kan klare. Vi foretrækker måske den langsomme historie. Eller med Leonard Cohen: "Give me back the Berlin Wall, Give me Stalin and St. Paul. I've seen the future, brother: It is murder."

Nationalismen er igen blevet en faktor, som vi må og skal tage alvorligt. Fundamentalisme og borgerkrig er begreber og ord, der dagligt bliver konkrete. Emner og problemstillinger der kræver stillingtagen også i en undervisningssituation, hvor vi kan dele os efter anskuelser som i et sandt demokrati. Problemstillingerne er tværfaglige, kender ikke de faglige grænser. Derfor er de, som de kommer til udtryk i filmen "ORD", også påtrængende i en række humanistiske og samfundsvidenskabelige fagområder.

Det gode samfund. Det godes idé. Utopien som mulighed. Hvis man ikke har troen på og håbet om et anderledes og bedre samfund, skal man ikke beskæftige sig med unge. Men kan man overhovedet lære nogen noget? Nej og kun ja, hvis de selv vil. Og kun ja i betydningen at de kan lære sig selv noget. Man kan nemlig kun lære sig selv noget; og det er kun dem der laver noget, der lærer noget. Som passiv lærer man intet. Aktivitet og omsættelse af information til selvstændig viden er en forudsætning. Filmen "ORD" kan man ikke bare passivt lade passere.

"ORD" er en film om demokratiets nødvendighed, og demokrati er ikke en selvfølge. "ORD" er en film om frihedens nødvendighed, og frihed er ikke en selvfølge.

"ORD" er en film om samtalens nødvendighed.

VEJEN TIL HAVEL

Af Jens Loftager

Vi kørte de 30 km fra Prag ud til Lány-slottet i tæt tåge. Jeg sad på bagsædet sammen med min tolk, Frantisek Frölich. Vi forberedte os til mødet med Václav Havel, som skulle holde sin ugentlige radiotal til folket, en tale, som jeg havde fået lov til at filme.

Mens det indhyllede landskab for forbi, tænkte jeg over, hvilken utrolig omvej det havde krævet at nå så vidt. Hjemme i Danmark havde jeg fået flere afslag på mine henvendelser om optagelse af Havel, afslag, som var spredt ud over et par år. Men da han var krumtappen i min film, det fysiske og åndelige udgangspunkt, var jeg nødt til at fortsætte. Min gode kollega Anne Wivel havde endelig fået hul på bylden, da hun gav mig ideen med radiotalen (en filmoptagelse af den ville jo ikke betyde et øget tidspres for præsidenten). Og med Tjekkiets ambassadørs mellemkomst var døren blevet åbnet.

Til gengæld havde selve turen udviklet sig til et drama. Vores fly fra Köln, hvor vi havde filmet Günter Wallraff, kunne ikke lande i Prag, og vi var blevet omdirigeret til Nürnberg, hvorfra vi måtte tage toget. Så vi ankom til Prag med ti timers forsinkelse.

Men nu var vi der, vejen stod åben. Problemet var bare, at jeg ikke var interesseret i talen! Jeg ville have Havel til noget andet. Dette sad jeg og forberedte Frantisek på, da vi i den lillebitte landsby rullede op foran slottet. Vores tjekkiske produktionsleder, Christina, gik hen til portvagten og meldte vores ankomst – og fik den besked at præsidenten desværre var blevet forsinket.

Vi gik en tur i den tyste landsby og faldt ind på en lille cafe, hvor de lokale bønder sad foran pejsen og drak den gode tjekkiske øl.

Da vi vender tilbage, er Havel stadig ikke kommet. Vi sætter os igen i bilerne i den tætte tåge. Pludselig råber portvagten. Christina løber derover og får at vide, at radiotalen er udsat på grund af travlhed på slottet i Prag. Kan vi ikke vende tilbage næste dag? Jeg fortæller, at vi da har en aftale i Madrid med Julio Llamazares. Vagten ringer beskeden til Prag.

Vi venter. Så løber Christina igen over vejen. En ny udvikling. Beskeden er, at hvis vi kan være i Prag om 30 min., vil vi få 15 min. med Havel. Alt iberegnet.

En halv time senere drøner vi ind foran slottet i Prag og trods visse problemer i sikkerhedskontrollen (vores medbragte gave til Havel sætter alle alarmerne i gang!) står vi snart i præsidentens modtageværelse. Situationen er vendt. Guderne har været med os. Ganske vist arbejder vi nu tidsmæssigt med ryggen mod muren, men vi har

Havel for os selv. Præcis som jeg har villet det. Havels pressechef får mine ønsker og lidt efter går det hele i gang. Da vi forlader slottet fortæller min lydmand mig, at hans båndoptager har kørt i syv minutter. Af disse er de seks med i filmen. Jeg havde fået, hvad jeg skulle have.

Udover at være en sjov historie, belyser denne episode noget centralt ved arbejdet med denne film. Stort set alt startede med afslag. Men stædighed kombineret med en tro på tilfældets kraft løste problemerne. En del – en væsentlig del – af arbejdet med denne film har bestået i at skabe forudsætningerne for de rigtige tilfældigheder. Som også har at gøre med at være lydhør overfor den kendsgerning, at virkeligheden nogle gange selv vil have lov til at skrive sig ind i manuskriptet. Sådan kom Aziz Nesin med ("pludselig" var han i Danmark under politibeskyttelse), sådan kom Kemal Kurspahic med ("pludselig" var han taget fra Sarajevo for at modtage Politikens og Dagens Nyheters Frihedspris), sådan kom Joseph Brodsky med (efter ikke at have svaret på mine breve i et halvt år passede jeg ham op under Bogmessen i Göteborg), sådan kom Julio Llamazares med (da Milan Kundera havde afslået, stødte jeg tilfældigt ind i et interview med Llamazares, og jeg vidste straks han var den rigtige, hvilket til fulde blev bekræftet) osv. osv. Tilfældet findes – men det skal opøges.

Det følgende er en kontinuerlig udskrift af samtlige filmens udtalelser. Dvs. de af dem, som giver mening uden for filmens univers. For selvfølgelig har vi i filmen bestræbt os på at opnå en sammensmeltning mellem ordene og det univers, de indgår i. Men netop fordi udsagnene for de flestes vedkommende er sammenhængende, uklippede statements med en indre logik og konsekvens, har jeg ønsket at elever, studerende – og interesserede i det hele taget – her får muligheden for at nærlæse dem uden for filmens kontekst. For mig er det netop sådanne ord (med visse undtagelser, som man vil se), der burde skabe verden. Eller som Joseph Brodsky andetsteds (Politiken 30.6.91) har sagt det:

"Sådan burde verden være, verden burde være sprogets virkelighed, poesiers virkelighed. Verden burde skabe et digt."

FILMENS UDSAGN

Paul Auster Der er verden, og de ting man møder i verden, og at tale om dem er at befinde sig i verden.

Aziz Nesin Dem, der undertrykker litteraturlivet og er imod frihed, lever ikke længe. Det har vi oplevet. Derfor tabte Nazi-Tyskland under 2. verdenskrig. Det er i hvert fald en af grundene. Derfor blev fascisterne i Italien også udslettet. Sovjetunionen gik også i opløsning på grund af det. Sovjets opløsning skete ikke på grund af marxisme og kommunisme, men på grund af, at magthaverne praktiserede en undertrykkende styreform. Der var ikke ytringsfrihed. Derfor var det en undertrykkende styreform. De lande i verden, som har en undertrykkende styreform, skal ændres. Disse lande skal enten ændres, eller de vil synke ned i historiens dyb. Der er ikke andre muligheder.

Jorge Luis Borges: Syv Aftener Man har lyst til at fortabe sig i Tusind og een nat, man ved, at når man trænger ind i denne bog, kan man glemme den triste menneskelige skæbne ... Det er en så vældig bog, at det ikke er nødvendigt at have læst den, eftersom den er en del af vor hukommelse, der allerede eksisterede og også er en del af denne aften.

Paul Auster

Tusind og een nats eventyr Der var engang en konge, som beordrede at få bragt en ny jomfru hver aften. Og når natten var ovre, beordrede han hende dræbt. Og sådan var det foregået i tre år og i hele byen fandtes ikke en jomfru, som kunne modstå denne herres angreb.

Men en ung kvinde af stor skønhed, Scheherezade, ville med list trodse dødsdommen. Hun var meget veltalende og alle nød at lytte til hende. Scheherezade bad kongen om tilladelse til at fortælle en historie.

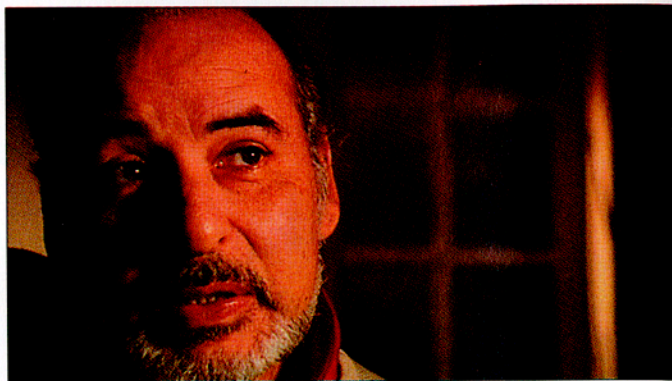

Julio Llamazares Scheherezade er billedet, metaforen på forfatteren par excellence. Jeg tror, at enhver forfatter, hvadenten han ved det eller ej, skriver for at standse tiden. For at være evig. Selv om han fra starten ved, det er umuligt, men det er en af de fristelser, der har lokket mennesket fra tidernes morgen, som det at flyve, være evig, være evigt ung. Det er det samme, der sker, når folk sidder sammen i mange timer i et tog eller en bus eller en ventesal et eller andet sted, så begynder de at fortælle hinanden historier for at holde tiden ud, tiden, der er gået i stå.

Scheherezade Det berettes, oh gunstige konge, at der engang fandtes en digter, som påkaldte sig alverdens vrede blot ved at skrive en bog ... Og dette på trods af, at bogen var skrevet med stor kærlighed.

Tahar Ben Jelloun Alle ideologiske og politiske totalitære regimer har et perverst forhold til sproget og til ord. Idag bruger fundamentalisterne f.eks. mange flere slogans end målrettede ord. Dvs. udtryk, man kan også kalde det temaer. Og det overvejende tema er moral, renhed og håbet om Paradis. Således at ordene i virkeligheden kommer i anden række.

Men når dette er sagt, så er fundamentalisterne også bange for andres ord. Og det er derfor, at visse forfattere er blevet slået ihjel – det er fordi de har BRUGT ordene – ikke fordi de specielt havde gjort noget usædvanligt – men det viser hvilken dramatisk og tragisk betydning, ord kan have. Ord er farlige. Det har jeg altid sagt. Jeg har altid sagt, at ord er farlige, og det er derfor, at det erhverv, vi udøver, er farligt. Folk tænker ikke over, hvordan en samling ord – som tilsammen giver en bog – kan være behagelig, man kan føle stor glæde ved den, men den kan også engagere et menneske. Og så kommer jeg tilbage til det Sartre skrev i den smukkeste bog, han har skrevet – ”Ordene”, en bog, som handler om hans liv, hvori han ville give sit liv mening udelukkende igennem brugen af ord.

Tahar Ben Jelloun

Jean-Paul Sartre: Ordene Jeg fik lov til at snuse rundt i biblioteket, og jeg gik til angreb på den menneskelige visdom ... Det er dette, der har gjort mig til den jeg er. Biblioteket, det var verden fanget i et spejl.

Inger Christensen

Jeg skriver som vinden
der skriver med skyernes
rolige skrift

eller hurtigt over himlen
i forsvindende strøg
som med svaler

jeg skriver som vinden
der skriver i vandet
stiliseret monotont

eller ruller med bølgenes
tunge alfabet
deres skumtråde

skriver i luften
som planterne skriver
med stilke og blade

eller rundt som med blomster
i cirkler og duske
med prikker og tråde

jeg skriver som strandkanten
skriver en bræmme
af skaldyr og tang

eller fint som med perlemor
søstjernens fødder
og muslingens slim

Salman Rushdie Nu er det tre år siden De Sataniske Vers udkom. Det giver lang, lang tid til forsoning. Mere end rigelig tid. Jeg anerkender, at jeg begik en fejl ved at bøje mig på dette punkt. De Sataniske Vers skal være nemme at få fat på og til at betale. For hvis bogen ikke bliver læst og gransket nu, så vil disse år have været meningsløse. De, som glemmer fortiden, er dømt til at gentage den.

Salman Rushdie

Haiku

Så stille

Ind
i klippen

Sank
cikadens skrig

Mario Vargas Llosa For en forfatter er sproget noget uhyre dyrebart, noget uhyre følsomt, noget uhyre skrøbeligt; alt afhænger af, hvilken originalitet, hvilken renhed man bruger ordene med. For en politiker er sproget som regel – der er undtagelser, men som regel – et middel, et arbejdsredskab, man bruger til at forenkle og gentage tingene for at nå ud til de fleste mennesker. Her bruges sproget ofte som et middel til at besnære, forhekse, fortrylle, ikke til at fortælle en sandhed, men tværtimod til at sløve følsomheden og den kritiske sans hos folk.

Villy Sørensen Det ord som vi bruger om det højeste, et ord, som det før i tiden kunne være farligt at udtale, og som vi bander ved, er også det mest misbrugte af alle ord. Og de største ugerninger er som regel blevet begået i en eller anden guds navn, i blind autoritetstro. Men det er værd at huske på, at Jesus faktisk aldrig taler om Gud som magthaver, om Gud den Almægtige. Og ikke kræver blind tro eller taler om tro ikraft af det absurde, som så mange teologer senere har gjort. Virkelig tro, tro, der virker, er ikke tro på noget utroligt, men snarere følelsen af at være i overensstemmelse med noget, der rækker uden for en selv, hvad mennesket er, når det er helt i sin stræben. Troen er en udelt kraft, som ikke uden videre står i menneskets magt.

Jorge Luis Borges: *Syv Aftener* Jeg har altid forestillet mig Paradis i form af et bibliotek ... det er et magisk rum med mange forheksede ånder. De vågner, når vi kalder på dem.

Aziz Nesin Flammerne var overalt. Hvis vi åbnede vinduet mod gaden, kunne vi få frisk luft. Der var ingen vinduer tilbage at åbne. Vinduesglassene var smadrede af sten. Alligevel kom vi hen til vinduet. Det var vores eneste mulighed. Min ven tog min hånd i mørket, og vi kravlede hen til vinduet. – Måske skulle jeg dø om lidt. Jeg tænkte ... jeg fik en mærkelig tanke. De skulle vide, at jeg ikke var bange for at dø. Måske var det barnligt. Som alle ved, kom jeg senere med brandliften ned fra 4. sal.

(Om mordbranden i Sivas, Tyrkiet, juli 1993, hvor 37 mennesker omkom.)

Villy Sørensen

Aziz Nesin Mennesker tror, hvad de tror. De ser, hvad de vil se. Mennesker giver og modtager som en antenne. Man modtager det, man kan kapere, resten lader man være. Der findes nogle tanker og meninger, som nogle mennesker ikke kan modtage. Deres hjerne er ligesom en sten. En hjerne som en sten kan du ikke fortælle noget. Blindt troende menneskers hjerner er sådan. De er blevet troende. Det kan du ikke gøre noget ved. Hvis de ændrer synspunkt, så er det for dem det samme som at ændre tro. Derfor kan iranske mullaher ikke skifte mening. Det er vigtigt at forstå. Det er muligt, at de efter langvarige uddannelser kunne skifte holdning, hvis de var børn. Men de er voksne nu. Jeg tror ikke på, at man kan ændre en uvidende menneskemængdes holdning.

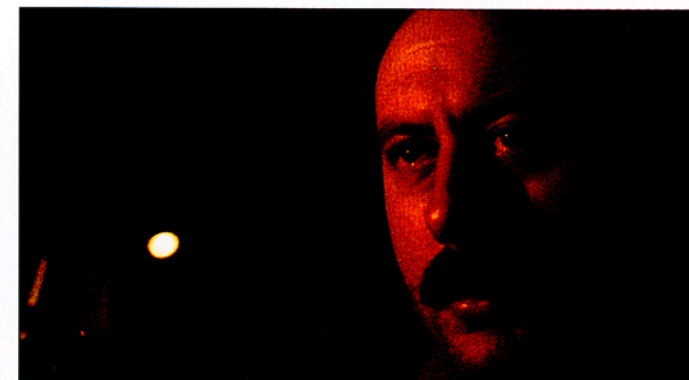
Salman Rushdie Det er gruopvækkende at se et hotel i brand, men langt mere at se måden, hvorpå offentligt ansatte samarbejder med mængden – for eksempel den måde brandmænd smider et menneske ud til mængden, som blot venter på at dræbe det. Dette viser, og viser meget tydeligt, hvordan religiøs fanatisme kan tilintetgøre almen medmenneskelighed. Jeg kan ikke forestille mig en gud, som kan godkende noget sådant.

(Om mordbranden i Sivas, Tyrkiet, juli 1993, hvor 37 mennesker omkom.)

Julio Llamazares Jeg tror, ord skaber mere forvirring end forståelse. At den virkelige kommunikation begynder der, hvor ordet holder op, og hvor musikken begynder, som en eller anden har sagt, og at det er denne forvirring, der skaber fænomener som fundamentalisme, nationalisme eller andre former for uvidenhed, og troen på, at det altid er de andre, der er problemet, ikke? Og her tror jeg ordet har meget at sige, for det er blevet til for at skabe forståelse, men i grunden tror jeg, det skaber mere forvirring end forståelse.

Tusind og een nats eventyr Pludselig kom imidlertid en kæmpe stor ånd til syne, nærmede sig idet den svingede et sværd, og råbte: "Rejs dig, at jeg kan dræbe dig, sådan som du har dræbt mit barn!" Købmanden spurgte: "Hvad skal det sige at jeg har dræbt dit barn?" "Jo", svarede ånden, "da du kastede kernerne af de dadler, du har spist, ramte de min søn i brystet, og han døde med det samme!"

Paul Auster Købmanden taler sin sag og ånden går med til at udsætte henrettelsen. Men om præcis et år skal købmanden vende tilbage til samme sted, hvor ånden vil eksekvere dommen. Her trækkes allerede en parallel til Scheherezades situation. Hun ønsker at udsætte sin henrettelse, og ved at så denne tanke i kongens sind taler hun sin sag – men hun gør det på en måde så kongen ikke kan se det. For dette er historiens funktion: at få et menneske til at se det som er foran dets øjne ved at holde noget andet op foran det.

Julio Llamazares

Paul Auster Han finder et nyt ark papir. Han lægger det på bordet foran sig og skriver disse ord med sin pen. Det var. Det vil aldrig blive igen. Husk.

George Orwell: 1984 Ordet "fri" eksisterede stadig på Nysprog, men det kunne kun bruges i forbindelser som "Denne hund er fri for lopper" eller "Denne mark er fri for ukrudt". Det kunne ikke bruges i den gamle betydning "politisk fri" eller "fri til at tænke, hvad man vil" eftersom politisk frihed og tankefrihed ikke engang eksisterede som begreber mere, og der følgelig heller ikke fandtes betegnelser for dem.

Václav Havel Det er sådan, at jeg har håb. Det er nemlig umuligt at leve uden håb. Og idag har jeg det samme håb, jeg havde da jeg sad i fængsel.

Inger Christensen

jeg skriver som det tidlige
forår der skriver
anemonernes bøgens
violens og skovsyrens
fælles alfabet

jeg skriver som den barnlige
sommer som torden
over skovkantens kupler
som hvidguld når lynet
og hvedemarken modnes

jeg skriver som et dødsmærket
efterår skriver
som rastløse håb
som lysstorme tværs
gennem tåget erindring

jeg skriver som vinteren
skriver som sneen
og isen og kulden
og mørket og døden
skriver

Villy Sørensen Der er forløsende ord, der er forførende ord. Der er magtens sprog og der er det kraftens ord, som ifølge Grundtvig lever i folkemunde, i folkepoesien. I poesien kan ordet få den tryllekraft tilbage, som det har når barnet opdager det, og som det har i eventyret, når trylleordet kan få alle døre til at åbne sig.

Mario Vargas Llosa Mennesket kan ikke leve af sandheden alene. Det er en af litteraturens funktioner: At give mænd og kvinder mulighed for at opleve andre liv, at komme ud af det fængsel, de er spærret inde i på grund af menneskets vilkår, og være mange personer og opleve andre ting og andre tider på én gang. Den slags løgne beriger menneskets erfaring og er et forsvar mod konformisme. Derfor tror jeg fiktionen altid vil være vigtig, især i tider, hvor historien er særlig hård og grusom mod menneskene: Fiktionen holder fantasien i live, den holder længslen i live, og det er en måde at holde håbet i live på.

Inger Christensen

Kemal Kurspahic Blot ved at udkomme på Sarajevo's gader hver eneste morgen beviser Oslobodenje, at man ikke kan bringe ytringsfriheden til tavshed med tanks, kanoner og morterer. Der gives noget som er stærkere end nogen som helst magt, og jeg tror at ordet stadigvæk er noget, som – før eller senere – vil virke. Vi må komme til fornuft.

I vores særlige tilfælde viser ordene sig mere magtfulde end sværd, når det drejer sig om at gøde jorden for de forfærdelige forbrydelser, som er begået i Bosnien. For de nationalistiske medier, især i Beograd, misbrugte længe ordene for at fremtvinge den paranoide holdning i den serbiske befolkning – såsom ”vi imod dem” og ”alle dem imod os” – og det var grunden til det stærke, massive svar på den nationalistiske politik. Det var her krigen begyndte.

Noget andet er så, at vi forsøgte at modsætte os sådanne fraser ved at prædike om tolerance og samlivstraditioner, og gjorde os til fortalere for individuelle menneskerettigheder i et Bosnien sammensat af mange etniske, religiøse og kulturelle elementer – altså som det var før denne voldelighed opstod.

Václav Havel Det er klart, at disse konflikter – hvis vi nu tager det forhenværende Jugoslavien – ikke er blevet forårsaget udelukkende af ord, men ord har bidraget væsentligt til dem. Den etniske renheds, eksklusivitets eller sammenholds princip skal nemlig først artikuleres, for at samfundet kan tage det til sig, det skal på en måde ideologiseres først. For selve ideen om den nationale stat, etnisk ren, denne romantiske herder'ske idé, var jo også først en slags artikulering, der har haft en fandens stærk indflydelse på hele historien (og stadig har det idag som vi jo kan se). Noget, der kun vagt skimtes, i en noget uvis form, skal artikuleres og reflekteres, og først derefter kommer det til syne, gør sig gældende med større vægt og fortsætter så med at leve sit eget liv: det vil jo sige, at ordet også i den forstand er et væsentligt instrument.

Günter Wallraff

Haiku

Krysanthemers
dufte
bølger

Lugten
af pis
ligeledes

Julio Llamazares Det er indlysende, at ordet er forførelse i ren form. Faktisk findes der på spansk et ordspil: Seducir – se decir (forføre – sige til hinanden), som i grunden er det samme, ikke? Og i den daglige forførelse, selv i den erotiske forførelse er stilen faktisk grundlæggende, måden at være på, og ordet er grundlæggende. Den første forførelse mellem mennesker sker gennem måden at tale på, og hvad der bliver sagt. Men under alle omstændigheder tror jeg, at forførelse med ord i en større skala, forførelse af større grupper, kun kan ske, hvis der findes en grobund, en resonans, ligesom i musik, en forudgående lydhørhed hos folk, som da der blev talt om fundamentalisme. Iøvrigt, hver gang vi taler om fundamentalisme, taler vi altid om de andre, og jeg tror at europæerne, at vi europæere er meget fundamentalistiske, men vi mener altid, at fundamentalisterne, det er de andre ...

Adolf Hitler: Mein Kampf Folket er for det overvejende flertals vedkommende så feminint anlagt og indstillet, at dets tankegang og handlemåde mindre er bestemt af nøgternt ræsonnement, end af følelser og fornemmelser. Men disse følelser er ikke komplicerede; de er såre enkle og overskuelige. Der findes her kun få afvigelser fra reglen, og reglen er: enten positivt eller negativt, kærlighed eller had, ret eller uret, sandhed eller løgn; derimod aldrig halvt det ene og halvt det andet, eller delvis ...

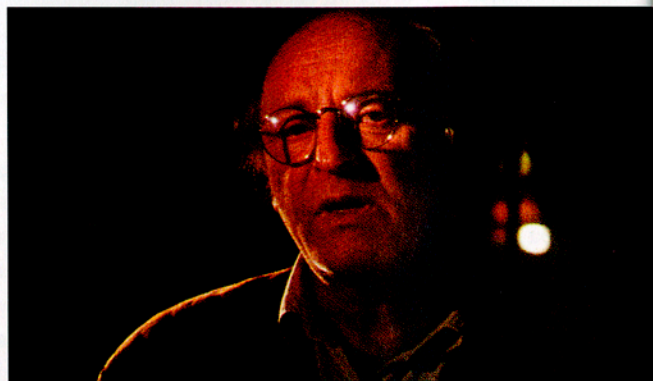
Günter Wallraff Det dilemma, som vi alle befinder os i, de tiltagende og stadig mere forfærdelige krige og forbrydelser mod menneskeheden, har frem for alt sit udspring i kravet om det absolutte i den såkaldte "bog-religion", hvor verden altid er blevet opdelt i godt og ondt, ven overfor fjende, enten – eller, Gud eller Satan, sandhed – usandhed. En opfattelse, hvor den altid forhåndenværende Fremmede får skylden.

Vores opgave som forfattere og intellektuelle er selvfølgelig at anklage løgnen og forbrydelsen, opdage og afsløre den. Det er meget let i al sin entydighed. Men vi skal passe på ikke samtidig at påstå, at vi sidder inde med sandheden, et "bedre" verdensbillede, et "bedre" samfund. Alt det kan man kun tilnærme sig, og alle der påstår at vide det og hamrer det fast med ord, stagnerer og skaber nye uretfærdigheder. Tiden er ikke til monologer, men til dialoger. Vi skal være formidlere og ikke henge os til partitænkning – hverken politisk eller i forhold til en bestemt verdensanskuelse. Derimod skal vi være søgende, så at sige ordets detektiver, og vogte os for meget hurtigt at formulere vores eget krav på sandheden.

Václav Havel Det er jo så det fanatiserende ord, når det menneske dukker op, der er i stand til at appellere til den slags følelser, der jo er forståelige og som findes i alle folk, der er i stand til at mobilisere dem og bruge eller misbruge dem.

Adolf Hitler: Tale i Berlin 30. jan. 1940 Der skal opstå et nyt Europa! Dette Europa skal være opfyldt af retfærdighed, denne retfærdighed gør rustninger overflødige, og derfor skal der endelig afrustes. Med denne afrustning skal den økonomiske blomstring begynde, handel og vandel skal så leve op, og ganske særlig handelen, meget handel, frihandel! Samtidig med denne handel skal så også kulturen blomstre, og ikke blot kulturen, men også religionen skal have fremgang igen.

Mario Vargas Llosa Når forfatterne skriver deres fiktioner, forestiller løgnene kun det, de er. De giver sig ikke ud for at være sandhed, de giver sig kun ud for det, de er: Illusioner, fantasier, løgne, som forfatteren og læseren leger er sandhed. For en løgn, der forestiller at være en løgn, er en sandhed. Og sommetider er det den eneste måde at afdække sandheden på. Diktatorer bruger løgne, som om de var videnskabelige sandheder, som om de var en objektiv skildring af virkeligheden. Og disse løgne, ideologiernes, demagogiens, den religiøse fundamentalismes løgne, volder forfærdelig skade i et samfund, for i stedet for at afsløre sandheden, som fiktioner gør, skjuler de sandheden og gør sandheden til løgn. Så diktaturet korrumpere sproget, ud over at volde stor skade.

Joseph Brodsky

Jorge Luis Borges: Syv aftener Fejlagtigt antager man, at sproget svarer til virkeligheden, til dette så mystiske noget, vi kalder virkelighed. Sandheden er, at sproget er noget andet.

Joseph Brodsky

Jeg blev sat, som et andet vilddyr, bag et gitter,
brændte straf og tilnavn ind med et søm i barakken,
jeg har boet ved havet og spillet på rouletten
og spist fint med hvem pokker det nu var, i jakke.
Fra en gletchertinde så jeg den halve verden,
gik tre gange ned, blev to gange rimpet.
Jeg forlod det land, som har givet mig næring.
En by kan befolkes med dem, som har glemt mig.
Jeg så stepperne, som husker hunnernes jamren,
klædte mig i tøj, som påny var moderne,
såede rug og beklædte lader med tagpap,
drak vand, men også det, der var stærkere.
Jeg gav eskortens emailleøje indpas i mine drømme,
åd forvisningens brød, til den sidste krumme.
Alle strubens lyde tillod jeg, pånær en stønnen;
jeg begyndte at hviske. Nu er de fyrre rundet.
Og livet? Det har forekommet langt, i grunden.
Kun med sorgen føler jeg mig solidarisk.
Men så længe jeg ikke har jord i munden,
skal der kun lyde tak, og intet andet fra den.

Joseph Brodsky

Norden nedbryder metal, men skåner glas
Lærer struben at udtale "luk mig ind".
Kulden tvang sin discipel at holde fast
om en pen, for at varme hånden om dén.

Frysende står jeg og ser solen gå ned
omme bag havet, her er der ikke en sjæl.
Enten er hælen på glatis, eller Jorden selv
krummer sig under min hæl.

Og min strube, som ellers er fyldt med ord
og latter eller med skoldhed te,
sortner som Scott, der stræber mod nord,
som "farvel" i den stadigt tættere sne.

Joseph Brodsky Livet og det man skriver er ofte ret adskilt, fordi – som du indser, er der mange mennesker, hvis oplevelser ... men ... menneskehedens erfaringer er ubegribeligt mangfoldige – havde der virkelig været direkte, gensidig påvirkning mellem oplevelse og litteratur, så ville vi forlods have et langt større litteraturens rige på hånden. I virkeligheden er det muligt at tilbringe 25 år i en koncentrationslejr eller overleve Hiroshima-bomben uden at frembringe et eneste vers, men et tilfældigt knald kan afføde udødelig sang.

Mario Vargas Llosa

Václav Havel: *Et ord om ordet* Er det mon ikke også i vort tilfælde ordet, som er den egentligste kilde til det, vi er, ja selve grundlaget for den kosmiske værensform, vi kalder mennesket? Ånden, menneskesjælen, vor bliven os selv bevidst, evnen til at almengøre og tænke i begreber, at opfatte verden som verden (og ikke blot som vore omgivelser), og i sidste instans også vor evne til at vide, at vi skal dø, og alligevel leve – er ikke også alt dette formidlet eller direkte skabt af ordet?

Takket være ordets mirakel ved vi nok bedre end andre levende væsener, at vi i virkeligheden ved meget lidt om det hele, altså at der eksisterer en hemmelighed.

I begyndelsen af alt er ordet. Det er et mirakel, som vi kan takke for, at vi er mennesker. Men det er samtidig en fælde, en prøve, en list og en test.

Alle vigtige begivenheder i den virkelige verden – smukke og uhyrlige – har nemlig altid deres forspil i ordenes sfære.

Julio Llamazares Virkeligheden overgår ganske rigtigt fiktionen, men fantasien udgår altid fra virkeligheden, fra det, vi kender, indtil den bliver til en ny slags virkelighed, en virkelighed, der fortolker verden i langt højere grad end den virkelighed, vi lever i, og som i langt højere grad overskrider tidens begrænsninger. Således at fiktionens personer, litteraturens, kunstens, filmens personer lever meget længere end os, der virkelig eksisterer, i virkeligheden. Og det tydeligste eksempel har vi netop, hvis man spørger en spanier, hvem der er mest virkelig, Don Quijote de la Mancha eller den konge, der regerede dengang, eller stod i spidsen for regeringen. Og det er naturligvis Don Quijote, der er den mest virkelige, for selv om han er en fiktiv person, er han skabt på grundlag af virkeligheden og symboliserer en del af den spanske virkelighed på det tidspunkt. For dybest set er det indlysende, at sandhed er viden, og løgnen er det eneste redskab, vi har til at opnå viden med. Derfor overlever løgnen, efter at sandheden er forsvundet i fortiden.

Alexander Dubcek og Václav Havel

Joseph Brodsky I bedste fald er litteratur og virkelighed på parallel kurs. Og når de er sammenfaldende, kan en digter i sandhed stå frem med sin vurdering af den sociale og politiske virkelighed, med sin fordømmelse etc. Men almindeligvis, så er det som giver fremdrift til den, som vil skrive, ikke så meget den eksisterende fysiske virkelighed som, helt enkelt, litteraturens fortid og nutid. Det vil sige: litteraturen har sin egen historie, dynamik, fremdrift – og formodentlig sin egen nutid og fremtid.

Inger Christensen

Jeg skriver som hjertet
der banker skriver
skelettets og neglenes
tændernes hårets
og kraniets tavshed

jeg skriver som hjertet
der banker skriver
hændernes føddernes
læbernes hudens
og kønnets hvissen

jeg skriver som hjertet
der banker skriver
lungernes musklernes
ansigtets hjernens
og nervernes lyde

jeg skriver som hjertet
der banker skriver
blodets og cellernes
synernes grådens
og tungens råb

Salman Rushdie Her ligger et problem – problemet om ytringsfriheden for dem af os, som har været så heldige at bo i lande, hvor den er en selvfølgelighed. Vi tror ikke, at den er noget, som vi faktisk er forpligtet til at forsvare med livet som indsats. Vi kunne ikke drømme om, at sådan noget kunne ske. Dog er der her en situation, som var det middelalderen eller i det mindste det 18. århundrede, hvor der er opstået en religiøs trussel imod det skrevne ord. Og så er vi pludselig forpligtet til at sige: "Oh ja, vi husker det. Det var vist rigtigt, ikke sandt? Det var noget vi måtte slås for, og såfremt vi ikke havde vundet den kamp, ville vor verden ikke være den samme". – Derfor er det som om oplysningens strid skal begynde forfra.

Haiku

Dens liv
ganske kort

Cikaden
synger

Ufortrødent

Tusind og een nats eventyr Nu må jeg slutte, men denne historie er intet i sammenligning med det, som jeg vil fortælle imorgen nat, hvis jeg endnu er i live og kongen skåner mig. Og kongen siger: "Kom tilbage imorgen aften og fortsæt din fortælling!"

Paul Auster Det var. Det vil aldrig blive igen. Husk.

Van Morrison: *On Hyndford Street*

Tag mig tilbage, helt, helt, helt tilbage, til Hyndford Street –
Her var stilhed til at føle på klokken halv tolv på lange sommeraftener,
Og vi lyttede til Radio Luxembourg, og stemmer hviskede fra Beechie River,
Og vi slumred ind i fred og ro og vedblev med at drømme, i Guds favn,
Og stilled ind på Luxembourg ret sent på natten – jazz og blues om dagen –
Men også Debussy på Program 3 en tidlig morgen når man tænker bedst.
Om somren strejfede vi i bakkerne ved Castlereagh og i de dybe dale
Vendte tilbage til Hyndford Street, fyldt af under, tændte på
Fornemmelsen af evigt liv og læste Mr. Jellyroll og Big Bill Broonzy
Og "Really the Blues" af Mez Mezro og Jack Kerouacs "Dharma Bums"
På kryds og tværs og en gang til –

Sent på natten gav stemmer genlyd over Beechie River
Og det er altid her og nu, altid her og nu,
Det er altid nu. Kan du føle denne stilhed?

BIBLIOGRAFIER

Paul Auster

Født 1947 i Newark, New Jersey. Siden 1974 bosat i Brooklyn, New York. Underviser på Princeton University.

Opfindelsen af Ensomhed (1982)
New York-trilogien ("By af Glas", "Genfærd" og "Det aflåste værelse") (1987)

I det sidste land (1987)

Moon Palace (1989)

Tilfældets musik (1990)

Leviathan (1992)

Mr. Vertigo (1994)

Desuden digtsamlinger, essays og oversættelser fra fransk. Auster er oversat til 20 sprog.

Citaterne i filmen stammer alle fra "Opfindelsen af ensomhed".

Joseph Brodsky

Født 1940 i Leningrad. Tilbragte 18 mdr. i arbejdslejr. Fik "tilbudt" at forlade USSR i 1972. Har siden da boet i New York. Underviser på tre amerikanske universiteter. Modtog 1987 Nobelprisen i litteratur.

På dansk er udgivet:

Erindringer fra Leningrad (1986)

Udvalgte digte (1989)

Venedigs vandmærke (1993).

Citaterne i filmen stammer fra "Urania" og "En del af sproget".

Inger Christensen

Født 1935 i Vejle. Uddannet lærer. Har modtaget et væld af priser, senest Nordisk Litteraturpris 1994. Blandt værkerne kan nævnes:

Lys (1962)

Græs (1963)

Azorno (1967)

Det (1969)

Intriganterne: et teaterstykke (1972)

Det maledte værelse (1976)

Brev i april (1979)

alfabet (1981)

Sommerfugledalen: et requiem (1991).

Citaterne i filmen stammer fra "alfabet".

Václav Havel

Født 1936 i Praha; har siden debuten med "Havefesten" fra 1963 skrevet en række moderne absurde teaterstykker, som i lange perioder var forbudt i hans hjemland. Han var ledende talsmand for oppositionsgruppen Charta 77 i Tjekkoslovakiet og var fængslet 1979-83. Efter kommunistpartiets opgivelse af magten valgtes Václav Havel til sit lands præsident. Og efter landets deling er han idag præsident i Tjekkiet. Havel modtog Sonningprisen 28.5.91. På dansk foreligger bl.a.:

Bjerghotellet (1977)

Politik og samvittighed (1988)

Fjernforhør (1989)

De magtesløse magt (1991)

Breve til Olga (1993).

Tahar Ben Jelloun

Født 1944 i Fes, Marokko og nu bosat i Paris. Tahar Ben Jelloun har skrevet adskillige romaner og digtsamlinger siden 1973 og modtog i 1987 den berømte franske Prix Goncourt for "Den hellige nat".

Foruden skønlitteratur består hans forfatterskab af essays og sociologisk-psykologiske arbejder, især om nord-afrikanske indvandreres problemer i Frankrig.

Sandbarnet (1988)

Den hellige nat (1988)

Stille dag i Tanger (1990)

Med sænket blik (1991)

L'Homme rompu (1994).

Kemal Kurspahic

Chefredaktør på Sarajevo-avisen Oslobodenje, som – trods ufattelige omkostninger – er udkommet i Sarajevo under hele borgerkrigen i det tidligere Jugoslavien.

Kurspahic modtog på redaktionens vegne

Dagens Nyheters og Politikens "Frihedspris" september 1993.

Julio Llamazares

Født 1955 i den nu uddøde landsby Vegamián i León i Nordspanien. Uddannet sagfører, blev senere journalist og har bl.a. arbejdet i radio og TV. Debuterede med en digtsamling i 1979.

På dansk er udgivet:

Den gule regn (1991)

Ulvemåne (1992).

Mario Vargas Llosa

Født i Peru i 1936. Han debuterede i 1963.

Vargas Llosa har skrevet en lang række romaner og dramaer og modtaget flere store priser, senest Planeta-prisen sept. 93. I 1990 stillede han op som præsidentkandidat i Peru, men tabte til Fujimori. Han er nu spansk statsborger. Af romanerne kan nævnes:

Byen og hundene (1963)

Tante Julia og poeten (1977)

Krigen ved verdens ende (1981)

Historien om Mayta (1984)

Hvem dræbte Palomino Molero (1986)

Fortælleren (1987).

Aziz Nesin

Født 1915 i Istanbul, Tyrkiet. Enormt produktiv, især satirisk, forfatter med ca. 85 titler bag sig. Er oversat til 32 sprog, dog ikke dansk. Har siddet 5 år i fængsel p.g.a. sine anskuelser. Som følge af Nesins planer om en oversættelse af Salman Rushdies "De Sataniske Vers" blev han som Rushdie dømt til døden af præstestyret i Iran. Nesin trods dødsdommen og lever stadig på sin gård uden for Istanbul, hvor han har brugt sin formue på indretning af en skole for forældreløse børn. Før fathwa'en mod ham var han den mest læste udenlandske forfatter i Iran.

Salman Rushdie

Født 1947 i Bombay, Indien. Flyttede til England i 1968. Præstestyret i Iran under ledelse af Ayatollah Khomeiny domte den britiske statsborger Rushdie til døden på grund af påstået bespottelse af islam i "De sataniske vers" og satte en milliondusør på hans hoved. Af denne årsag har Rushdie levet under jorden siden februar 1989.

På dansk er udkommet:

Grimus (1975)

Midnatsbørn (1981)

Skam (1983)

Jaguarens smil. En rejse i Nicaragua (1987)

De Sataniske Vers (1988)

Harun og Eventyrhavet (1991)

Fantasiens Hjemlande (1993).

Villy Sørensen

Født i 1929. Har skrevet noveller, digte, essays og filosofiske værker og har modtaget en lang række priser, senest Paul Hammerich prisen (1994).

Blandt værkerne kan nævnes:

Sære historier (1953)

Ufarlige historier (1954)

Digtere og demoner (1959)

Formynderfortællinger (1964)

Kafkas digtning (1968)

Seneca (1976)

Oprør fra midten (s.m. K. Helveg Petersen og

Niels I. Meyer) (1978)

Ragnarok, en gudefortælling (1982)

Demokratiet og kunsten (1989)

Jesus og Kristus (1992)

Den frie vilje (1992)

1990-1993 er der udkommet tre dagbøger:

Tilløb 1949-53

Forløb 1953-61

Perioder 1961-74.

Günter Wallraff

Født 1942 i Köln. Politisk journalist og forfatter, hvis primære berømmelse skyldes hans "muldvarpe"-virksomhed, hvor han under forklædning har arbejdet som bl.a. tyrkisk fremmedarbejder i Tyskland ("På bunden") og journalist på Bild ("Afsøringen" m.fl.). På dansk bl.a.:

13 uønskede reportager (1974)

Afsøringen (1977)

Anklagens vidner (1980)

Anklagens virkninger (1982)

På bunden (1986)

Prædiken fra bunden (1986).

FILMENS CREDITS

MANUSKRIFT OG INSTRUKTION

Jens Loftager

PRODUCER

Ole John

FOTOGRAF

Anthony Dod Mantle, DFF

TONEMESTER

Henrik Garnov

KLIPPER

Thomas Krag

BELYSER

Thomas Neivelt

KOMPONISTER

Per Nørgaard &
Lars Falbe-Hansen

SUPPLERENDE LYD

Nino Jacobsen

PRODUKTION

Ditte Christiansen
Marianne Christensen
Finn Nørgaard

CO-PRODUCER

Claes Olsson

SKUESPILLERE

Fatim Zouhra
Holger Perfort
Andrea Pohly Thorn
Niels Anders Thorn

SPEAK

Henning Moritzen
Inger Rønnefelt

OVERSÆTTELSE

Henrik Rosenmeier, Ditte Christiansen,
Lone Thau, Frantisek Frölich, Iben
Hasselbalch, Ebbe Traberger, Hüseyin
Duygu, Maja Nielsen

MUSIKINDSPILNING

FHS Productions, Prag under ledelse
af Mario Klemens

SLUTMUSIK

Van Morrison: On Hyndford Street
Polygram Records

ARKIV

DR-TV, Circe Film, Reuter, WTN

LABORATORIUM

Johan Ankerstjerne A/S

Manuskriptet er udviklet med støtte
fra:

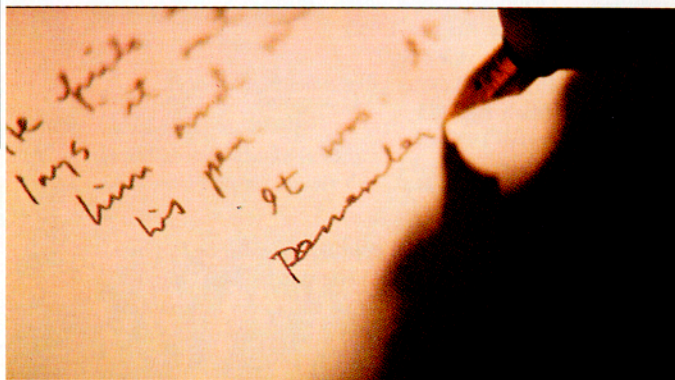
Statens Filmcentral, DR-TV Fakta,
Danmarks Biblioteksfond, og Docu-
mentary

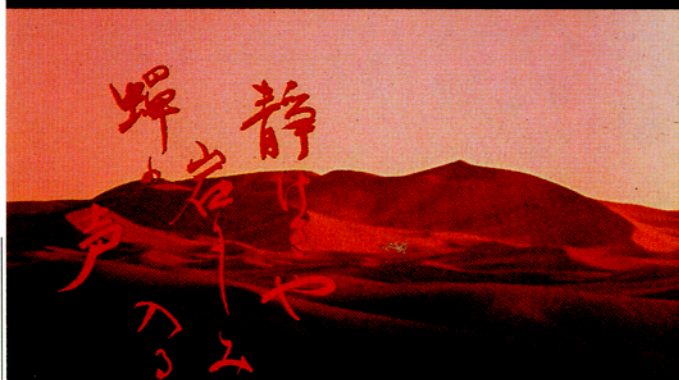
Filmen er produceret af Ole John Film
i samarbejde med Kinotuotanto Oy,
Helsinki, Finland
med støtte fra Statens Filmcentral,
Mediekontoret, Nordisk Film & TV
Fond og DR-TV-Fakta

Distribution:

Statens Filmcentral
Videonr. V32-070
Filmmr. 32-070

© Ole John Film 1994

Så stille

Ind
i klippen

Sank
cikadens skrig

Udgivet af Dansklærerforeningen og Statens Filmcentral
ISBN 87 7704 352 9